

LAGRÅDET

Utdrag ur protokoll vid sammanträde 2018-03-13

Närvarande: F.d. justitieråden Karin Almgren och
Christer Silfverberg samt justitierådet Dag Mattsson

Tillgång till upphovsrättsligt skyddat material för personer med syn- eller annan läsnedsättning

Enligt en lagrådsremiss den 22 februari 2018 har regeringen (Justitiedepartementet) beslutat inhämta Lagrådets yttrande över förslag till lag om ändring i lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk.

Förslaget har inför Lagrådet föredragits av rättssakkunniga Lise Guterstam.

Förslaget föranleder följande yttrande av Lagrådet:

17 och 17 a §§

Genom lagförslaget genomförs Europaparlamentets och rådets direktiv 2017/1564. Direktivet och lagförslaget syftar till att ge personer med syn- eller annan läsnedsättning tillgång till upphovsrättsligt skyddat material.

I artikel 2 i direktivet definieras vem som är en berättigad person. Det är en person med vissa närmare angivna funktionsnedsättningar i form av blindhet, synnedsättning eller annan läsnedsättning. I artikeln definieras också vad som är ett behörigt organ.

Med utgångspunkt i direktivets definition av behörigt organ har uttrycket definierats även i 17 a §. När det är fråga om myndigheter som tillhandahåller vissa tjänster till personer med syn- eller annan läsnedsättning bör det, för att definitionen bättre ska överensstämma med vad som anges i direktivet, läggas till att myndigheten ska ha i uppgift att tillhandahålla tjänsterna.

I 17 § används uttrycket "syn- eller annan läsnedsättning" utan att definieras. Vad uttrycket omfattar anges i stället i författningskommentaren. Uttrycket är centralt för lagförslagets tillämpningsområde och bör i saklig överensstämmelse med direktivets definition tas in i lagtexten.

Lagrådet föreslår, med ytterligare några justeringar av språklig och redaktionell art, att paragraferna formuleras på följande sätt.

17 § En person med syn- eller annan läsnedsättning som på grund av detta inte kan ta del av ett offentliggjort verk i form av en bok eller annan skrift, notation eller tillhörande illustration i väsentligen samma utsträckning som en person utan en sådan nedsättning får framställa exemplar av verket i ett för honom eller henne tillgängligt format. Detsamma gäller en fysisk person

som handlar på den personens vägnar.

Första stycket ger endast rätt att framställa exemplar av verk som personen med syn- eller annan läsnedsättning lovligen har tillgång till och för hans eller hennes egen användning.

Med en person med syn- eller annan läsnedsättning avses

1. en blind person,
2. en person med en synnedsättning som inte kan förbättras så att synförmågan blir väsentligen likvärdig med synförmågan hos en person som inte har någon sådan nedsättning,
3. en person som har perceptions- eller lässvårigheter, eller
4. en person som på grund av en fysisk funktionsnedsättning inte kan hålla eller hantera en bok eller fokusera eller röra ögonen i den utsträckning som normalt sett krävs för att kunna läsa.

17 a § Ett behörigt organ får under motsvarande förutsättningar som anges i 17 § framställa sådana exemplar som avses i den paragrafen. Det får även överföra och sprida sådana exemplar till personer med syn- eller annan läsnedsättning som är bosatta i Sverige eller i en annan stat inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet (EES), till andra behöriga organ i Sverige och till organ i en annan stat inom EES som i den staten är behöriga organ.

Första stycket ger endast rätt att framställa exemplar av verk som det behöriga organet lovligen har tillgång till. Framställningen, överföringen och spridningen får ske endast till en person med syn- eller annan läsnedsättning för hans eller hennes egen användning och får inte ske i förvärvssyfte.

Med ett behörigt organ i Sverige avses

1. en myndighet som har i uppgift att tillhandahålla utbildning, anpassad läsning eller tillgång till information för personer med syn- eller annan läsnedsättning,
2. en organisation som utan vinstsyfte tillhandahåller sådana tjänster som avses i 1 om organisationen tillhandahåller tjänsterna med stöd av lag eller annan författning eller får bidrag från det allmänna för att tillhandahålla tjänsterna, eller
3. en icke-vinstdrivande organisation som tillhandahåller sådana tjänster som avses i 1 som en av sina huvudsakliga uppgifter eller institutionella skyldigheter eller som en del av sitt uppdrag i allmänhetens intresse.

17 f §

I paragrafen föreslås ett bemyndigande som ska göra det möjligt för regeringen att meddela föreskrifter om vissa skyldigheter för behöriga organ, bibliotek och sådana organisationer som arbetar för delaktighet för personer med funktionsnedsättning.

Vid föredragningen har upplysts att det föreslagna bemyndigandet grundas på 8 kap. 3 § regeringsformen. Tanken är att de föreskrifter

som meddelas med stöd av bemyndigandet ska avse förhållandet mellan enskilda och det allmänna (8 kap. 2 § första stycket 2 regeringsformen), inte förhållandet mellan enskilda inbördes (8 kap. 2 § första stycket 1).

Av remissen framgår att avsikten med bemyndigandet är att regeringen ska kunna meddela de föreskrifter som behövs för genomförandet av artikel 5 i direktivet.

Enligt artikel 5.1 ska medlemsstaterna föreskriva att de behöriga organen upprättar och följer egna rutiner i vissa angivna avseenden. Den rättsliga innebörden av kraven på rutiner framstår som oklar; någon myndighetskontroll av organen föreslås inte i remissen. Föreskrifter av detta slag torde dock i vart fall inte kunna åberopas av rättighetshavare och andra enskilda mot det behöriga organet, även om reglerna naturligtvis kan ha indirekt betydelse för dem. Något hinder mot att meddela dessa föreskrifter i förordning finns inte.

Det kan däremot ifrågasättas om artikel 5.2 kan genomföras fullt ut med endast föreskrifter på lägre nivå än lag. Enligt artikeln ska medlemsstaterna säkerställa att de behöriga organen på begäran lämnar viss information, bl.a. om de använda verken. Informationen ska lämnas till rättighetshavarna och andra berörda. Med hjälp av denna information kan rättighetshavaren bevaka sin rätt.

Ett närliggande sätt att genomföra artikel 5.2 är att låta rätten till information kunna direkt åberopas vid domstol av rättighetshavarna mot det behöriga organet, en informationsrätt som då i sista hand enligt allmänna principer kan genomtvingas med ett vitesföreläggande. Om direktivet ska förstås och genomföras på detta sätt, måste de nödvändiga föreskrifterna anses röra enskildas ekonomiska förhållanden inbördes och ska därmed ges i lag (jfr redovis-

ningsskyldigheten i 26 m och 26 p §§). Om direktivet i stället tillåter ett mjukare genomförande som innebär att organet ska lämna den aktuella informationen men att detta bara utgör en förhållningsregel som inte ska kunna åberopas av rättighetshavarna vid domstol, bör det inte föreligga något hinder att ta in föreskrifterna i förordning. Liknande informationsregler finns i 4 § upphovsrättsförordningen, bestämmelser som inte torde kunna åberopas direkt av rättighetshavarna men som ändå lär ha tillräcklig verkan.

Artikel 5.2 är allmänt hållen och ger ett inte obetydligt utrymme vid genomförandet. Artikeln gäller dessutom endast för det gränsöverskridande utbytet. I den fortsatta beredningen bör närmare övervägas vilka krav som artikeln ställer i det aktuella hänseendet.

52 f §

Paragrafens tredje stycke innehåller ett undantag från tillämpningen av första och andra styckena. Undantaget ska inte gälla sådan användning som sker med stöd av 17 eller 17 a §. För att detta ska komma till tydligare uttryck bör stycket formuleras enligt följande.

I fråga om verk som har gjorts tillgängliga för allmänheten i enlighet med överenskomna avtalsvillkor på ett sätt som gör att enskilda kan få tillgång till verket genom överföring från en plats och vid en tidpunkt som de själva har valt, gäller första och andra styckena inte annan användning än sådan som sker med stöd av 17 eller 17 a §.